

Žodis kitas apie gražiausią anykštėnų žibutę

Viešosios įstaigos komunikacijos centro „Kalba. Knyga. Kūryba“ direktorė, panevėžietė filologė Lionė Lapinskienė išleisti knygų lentynose vieną po kitos rikiuoja naujas knygas iš anykštėnės Bronės Buivydaitės kūrybinio palikimo. Jos dėka į skaitytojus vėl prabyla tai, kas buvo seniai pamiršta, ar net tai, kas iš viso niekuomet nepublikuota. O šį rudenį ji baigia rengti spaudai monografiją „Bronė Buivydaitė. Gyvenimo eskizai“. Šios tyrėjos mintys artėjančios B. Buivydaitės 125-mečio sukakties išvakarėse – lyg eskizai iš sukaupito tyrimų fondo.

85-erių Bronė Buivydaitė 1980 m. prie savo namų Anykščiuose.

Vienas dažniau rašytojos Bronės Buivydaitės (1895–1984) eilėraščiuose pasikartojančių motyvų yra žibutė. Nedidelė, kukli, bet tokia miela pavasarių melsvuma.

Ir kažin ar klysimė sakdami, kad skaitydami Bronės Buivydaitės eilėraščius, rodos, nejučia ir patys skaidrėjame, švintame, dvysikais stiebiamės. Aukštyn, žinoma. Į ten, kur ji pati 1930-ųjų Lietuvoje (juk tai Vytauto Didžiojo metai!) po vienu Pegaso sparnu subūrė 12 skirtingų kartų moterų rašytojų – nuo pirmosios, anykštėnams brangios beletristės Liudvikos Didžiulienės-Žmonos iki miesto erdvėjų gimtųjų Suvalkijos kaimo padangių besilginčios Petronėlės Orintaitės.

Pasak Bronės, antologija „Aukštyn“ yra jos sumanytas, tautai dovanojamas „širdies, skausmų ir džiaugsmų“ vainikas. Parodantis, kad jau gimsta kitokia, moderniai mąstančių moterų karta, besivaduojanti iš tradicinio, socialiai uždaro (namai – vyrai – vaikai) gyvenimo gniaužtų. Kad yra ir kita galimybė būti, gyventi – tai magiškas tikrosios, didžiosios Kūrybos pasaulis. Jis neleidžia ramiai žiūrėti pro kasdienybės langą. Juk už jo yra dangus, tik, jei nori jį matyti, kelk akis aukštyn.

Prisimindami vieną kitą šios didžios anykštėnės gyvenimo fak-

ir „Sakalo“ leidyklos III premiją Bronė Buivydaitė gavo.

Tada ją Lietuvos visuomenė jau žinojo kaip pirmąją poetę, Tytų Dukters slapyvardžiu išleidusią eilėraščių rinkinį „Vasaros šnėkos“ (1921 m.), kaip vienintelę Balio Sruogos ir Fausto Kiršos parengto almanacho „Dainava“ (1921 m.) ir Kazio Binkio naujosios literatūros antologijos „Vainikai“ autorę moterį, kaip pirmąją baladžių kūrėją („Dusia“, išspausdinta „Klaipėdos žiniose“ 1924 m. ir „Anykščių baladės“, išleistos 1930 m.).

Tomis akimirkomis, kai širdy išsitiesdavo džiaugsmo ar, priešingai, begalinio sielvarto tinklai, pirmosios žibutės lapeliai Bronės Buivydaitės širdyje, ypač Panevėžio laikotarpiu (1925–1934 m.), skleidėsi vis naujais kūrybiniais ieškojimais – pjesėmis, literatūrinėmis pasakomis, libretais Mykolo Karkos operetėms, apsakymais, kol atėjo iki taip gerai pažįstamo, pirmojo lietuvių literatūroje mokyklų gyvenimo temai skirto romano „Atversti lapai“ (1934 m.).

Šio kūrinio pasirodymas rašytojos biografijoje žymi dar vieną drąsų ir ryžtingą žingsnį. 1928 m., sumaniusi parengti minėtąją antologiją „Aukštyn“, Bronė Buivydaitė atsisako mokytojos duonos. Mat vienu metu kelių darbų nemokanti dirbti. 1934 m. debiutavusi kaip romanistė, eina dar toliau – pareiškia, kad ji renkasi profesionalios rašytojos kelią, nes tik kūryba yra tikroji gyvenimo vertybė!

Aišku, po 1940 m. neramios vasaros situacija keičiasi, nuo 1941-ųjų rudens kūrėja vėl atsiremia į gimtosios kalbos aruodus ir jų grožį stengiasi atverti Alytaus gimnazijos moksleiviams. Nors dūškų palaukės neretai plėšomos tankų vikšrų, o dangų drasko lėktuvų stūgsmai, radusi laisvesnę minutę, pajutusi įkvėpimą, Bronė Buivydaitė kuria moteriškai trapius, jautrius, šviesiais impresionistiniais potėpiais nuspalvintus eilėraščius. Juos, nuo 1948 m. jau gyvendama į nieką neiškeičiamuose Anykščiuose, pati sudės į rinkinį „Paukščiai vėtroj“ ir keliems dešimtmečiams paslėps archyvo aplankuose Vilniuje. Gal kada kas nors...

Beje, kažin ar galima sutikti su nesenais internete matyto filmo apie šią anykštėnę kūrėjais. Juostos pavadinimas į Bronė Buivydaitę kviečia žvelgti kaip rašytoją, gyvenusią ir kūrusią garsiųjų šio krašto vyrų (Antano Baranausko, Jono Biliūno, Juozo Tumo-Vaiš-

ganto, Antano Žukausko-Vienuo-lio) šešėlyje.

Iš tikrųjų ji, pirmoji moteris anykštėnė, pasirinkusi profesionalios kūrėjos kelią, negali būti jų šešėlyje, nes yra nuėjusi gerokai toliau! Išdidžiai, ryžtingai, oriai. Ir tik savu keliu. Į ten, kur, kad tik galėtų mokytis, ne kartą krito jos ašarų ir skausmo lašai (Utena

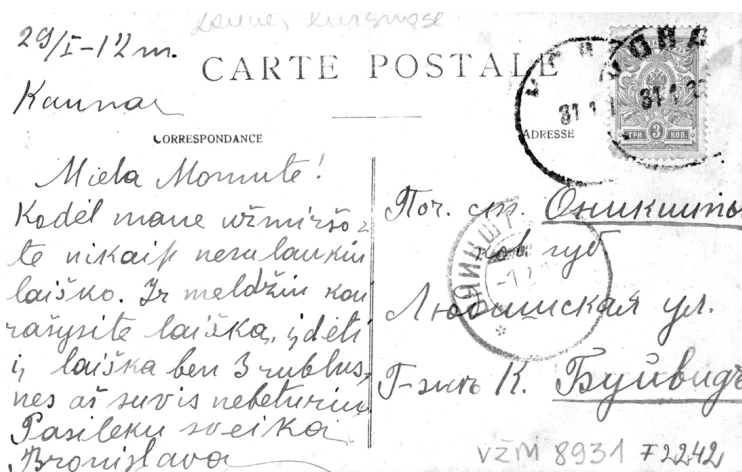
1912–1914 m., Voronežas 1915–1918 m.), kai aukso vertę įgydavo bet koks duonos trupinys. Į ten, kur reikėjo klausyti tik savęs, būti ten, kur ji pati nori, daryti tai, kas jai atrodė vertinga ir svarbu.

Apie žibutę sakoma, kad savo mėliu ji pirmoji sušvyti net pro sniegus. Išties nelengva būti tokiu daigu, kuris per didžiausias užtvairas stiebiasi į šviesą.

O kiek kartų lietuvių literatūros ir kultūros padangėje pirmąją buvo anykštėnė Bronė Buivydaitė? Kiek kartų ji, nedidelio ūgio, smulkutė, atlaikė kasdienybės našta? Matyt, to reikėjo, kad šiandien ji būtų naujai mūsų pamatytas ir atpažintas bi-liūniškas švyturys. Tik ne šešelis.

11-metė Bronė Buivydaitė su mama ir jaunesnėmis seserimis 1906 metais.

17-metė Bronė Buivydaitė Kaune ir tuo metu, 1912 m. sausio 29 d., jos parašytas atvirlaiškis mamai Karolinai Buivydienei į Anykščius.

A. Baranausko ir A. Vienuolio-Žukausko memorialinio muziejaus fondų nuotr.